

2. Các thành phần tự nhiên khác

a) Địa hình

- Xâm thực mạnh ở miền đồi núi.

Vì sao địa hình đồi núi nước ta bị xâm thực mạnh ?

Trên các sườn dốc mất lớp phủ thực vật, bề mặt địa hình bị cát xê, đất bị xói mòn, rửa trôi, nhiều nơi trơ sỏi đá. Biểu hiện của địa hình xâm thực mạnh còn là những hiện tượng đất trượt, đá lở. Ở vùng núi đá vôi hình thành địa hình cacxơ với các hang động, suối cạn, thung khô. Các vùng thềm phù sa cổ bị chia cắt thành các đồi thấp xen thung lũng rộng.

- Bồi tụ nhanh ở đồng bằng hạ lưu sông.

Hệ quả của quá trình xâm thực, bào mòn mạnh bề mặt địa hình ở miền đồi núi là sự bồi tụ mở mang nhanh chóng các đồng bằng hạ lưu sông. Rìa phía đông nam đồng bằng châu thổ sông Hồng và phía tây nam đồng bằng châu thổ sông Cửu Long hàng năm lấn ra biển từ vài chục đến gần trăm mét.

Có thể nói, quá trình xâm thực – bồi tụ là quá trình chính trong sự hình thành và biến đổi địa hình Việt Nam hiện tại.

Hãy nêu ảnh hưởng của địa hình xâm thực, bồi tụ mạnh đến việc sử dụng đất ở nước ta.

b) Sông ngòi

- Mang lưới sông ngòi dày đặc.

Chi tiết những con sông có chiều dài trên 10 km thì nước ta đã có tới 2360 sông. Dọc bờ biển, trung bình cứ 20 km lại gặp một cửa sông. Sông ngòi nước ta nhiều, nhưng phần lớn là sông nhỏ.

- Sông ngòi nhiều nước, giàu phù sa.

Sông ngòi nước ta có lượng nước lớn, tổng lượng nước là $839 \text{ t} \cdot \text{m}^3/\text{năm}$ (trong đó 60% lượng nước là từ phần lưu vực nằm ngoài lãnh thổ).

Tổng lượng phù sa hàng năm của sông ngòi trên lãnh thổ nước ta là khoảng 200 triệu tấn.

- Chế độ nước theo mùa

Nhịp điệu dòng chảy của sông ngòi nước ta theo sát nhịp điệu mưa. Mùa lũ tương ứng với mùa mưa, mùa cạn tương ứng với mùa khô. Chế độ mưa thất thường làm cho chế độ dòng chảy sông ngòi cũng diễn biến thất thường.

Vì sao sông ngòi nước ta có đặc điểm nêu trên ?

c) Đất

Quá trình feralit là quá trình hình thành đất đặc trưng cho vùng khí hậu nhiệt đới ẩm. Trong điều kiện nhiệt ẩm cao, quá trình phong hoá diễn ra với cường độ mạnh, tạo nên một lớp đất dày. Mưa nhiều rửa trôi các chất bao dễ tan (Ca^{2+} , Mg^{2+} , K^+) làm đất chua, đồng thời có sự tích tụ ôxít sắt (Fe_2O_3) và ôxít nhôm (Al_2O_3) tạo ra màu đỏ vàng. Vì thế, loại đất này được gọi là đất feralit (Fe - Al) đỏ vàng. Quá trình feralit diễn ra mạnh ở vùng đồi núi thấp trên đá mè axít, do đó đất feralit là loại đất chính ở vùng đồi núi nước ta.

Đất feralit có đặc tính gì và ảnh hưởng như thế nào đến việc sử dụng đất trong trồng trọt ?

d) Sinh vật

Ở Việt Nam, hệ sinh thái rừng nguyên sinh đặc trưng cho khí hậu nóng ẩm là rừng rậm nhiệt đới ẩm lá rộng thường xanh. Hiện nay, rừng nguyên sinh còn lại rất ít, phổ biến là rừng thứ sinh với các hệ sinh thái rừng nhiệt đới gió mùa biến dạng khác nhau, từ rừng gió mùa thường xanh, rừng gió mùa nửa rụng lá, rừng thưa khô rụng lá tới xa van, bụi gai hạn nhiệt đới.

Trong giới sinh vật, thành phần các loài nhiệt đới chiếm ưu thế. Thực vật phổ biến là các loài thuộc các họ cây nhiệt đới như họ Đậu, Vang, Dâu tằm, Dâu. Động vật trong rừng là các loài chim thú nhiệt đới, nhiều nhất là công, trĩ, gà lôi, vẹt, khỉ, vượn, nai, hoẵng... Ngoài ra, các loài bò sát, ếch nhái, côn trùng cũng rất phong phú.

Hệ sinh thái rừng nhiệt đới ẩm gió mùa phát triển trên đất feralit là cảnh quan tiêu biểu cho thiên nhiên nhiệt đới ẩm gió mùa ở nước ta.

3. Ảnh hưởng của thiên nhiên nhiệt đới ẩm gió mùa đến hoạt động sản xuất và đời sống

Thiên nhiên nhiệt đới ẩm gió mùa ảnh hưởng đến nhiều mặt hoạt động sản xuất và đời sống, trực tiếp nhất và rõ rệt nhất là hoạt động sản xuất nông nghiệp.

a) Ảnh hưởng đến sản xuất nông nghiệp

- Nền nhiệt ẩm cao, khí hậu phân mùa tạo điều kiện cho chúng ta phát triển nền nông nghiệp lúa nước, tăng vụ, đa dạng hóa cây trồng, vật nuôi. Cân tận dụng mặt thuận lợi này để không ngừng nâng cao năng suất cây trồng và nhanh chóng phục hồi lớp phủ thực vật trên đất trồng bằng mô hình nông – lâm kết hợp.
- Tính thất thường của các yếu tố thời tiết và khí hậu gây khó khăn cho hoạt động canh tác, cơ cấu cây trồng, kế hoạch thời vụ, phòng chống thiên tai, phòng trừ dịch bệnh... trong sản xuất nông nghiệp.

b) Ảnh hưởng đến các hoạt động sản xuất khác và đời sống

- Thiên nhiên nhiệt đới ẩm gió mùa tạo thuận lợi cho nước ta phát triển các ngành kinh tế như lâm nghiệp, thuỷ sản, giao thông vận tải, du lịch... và đầy mạnh hoạt động khai thác, xây dựng... nhất là vào mùa khô.
- Tuy nhiên, các khó khăn, trở ngại cũng không ít :
  - + Các hoạt động giao thông vận tải, du lịch, công nghiệp khai thác... chịu ảnh hưởng trực tiếp của sự phân mùa khí hậu, chế độ nước của sông ngòi.
  - + Độ ẩm cao gây khó khăn cho việc bảo quản máy móc, thiết bị, nông sản.
  - + Các thiên tai như mưa bão, lũ lụt, hạn hán hàng năm gây tổn thất rất lớn cho mọi ngành sản xuất, thiệt hại về người và tài sản.
  - + Các hiện tượng thời tiết bất thường như dông, lốc, mưa đá, sương muối, rét hại, khô nóng... cũng gây ảnh hưởng lớn đến sản xuất và đời sống.
  - + Môi trường thiên nhiên dễ bị suy thoái.

Câu hỏi và bài tập

---

1. Hãy nêu biểu hiện của thiên nhiên nhiệt đới ẩm gió mùa qua các thành phần địa hình, sông ngòi ở nước ta.
2. Thiên nhiên nhiệt đới ẩm gió mùa biểu hiện qua các thành phần đất, sinh vật và cảnh quan thiên nhiên như thế nào ?
3. Hãy nêu ảnh hưởng của thiên nhiên nhiệt đới ẩm gió mùa đến hoạt động sản xuất và đời sống.